

MILENA LATINČIĆ
SOCIJALNA RADNICA

Okidač za prvu konzumaciju droge bude društvo u kome se krećemo

Ključno za izbjavljenje iz pakla ovisnosti o drogama jest promjena socijalnog ponašanja – kaže naša sugovornica, socijalna radnica pri Centru za prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti Mostar - Milena Latinčić. S njom smo razgovarali u povodu Međunarodnog dana borbe protiv zlorabe droga i nezakonita prometa drogama koji se obilježava 26. lipnja...

Razgovarala: **Josipa Prskalo**

Naša sugovornica Milena Latinčić supruga je i majka te ono u što smo se sami uvjerali iz razgovora s njom – predana je svom poslu koji je u njezinu slučaju, rekli bismo, više poziv koji ona živi.

Rođena je 1960. u Konjicu gdje je stekla osnovno i srednjoškolsko obrazovanje, dok je studij socijalnog rada završila 1981. na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.

Radila je u Upravi poduzeća *UNIS* u Konjicu; zatim na Provedbi socijalnih programa za djecu izbjeglice u Makarskoj te od 2006. do 2026. – jer uskoro odlazi u mirovinu – kao socijalna radnica pri Centru za prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti Mostar.

Poštovana gđo Latinčić, već gotovo 40 godina 26. lipnja obilježava se Međunarodni dan borbe protiv zlorabe droga i nezakonita prometa drogama, koga je proglasila Opća skupština Ujedinjenih naroda. Što je bio poticaj za to?

Svake godine 26. lipnja Ujedinjeni narodi obilježavaju Međunarodni dan borbe protiv zlorabe droga i nezakonita prometa drogama kako bi podigli svijest o ovom važnom problemu.

Taj je nadnevak istodobno znak sjećanja na kineskog službenika **Lina Zexua** koji se borio protiv prodaje droge u Kini u 19. stoljeću tako što je naredio uništenje ogromnih količina opijuma.

Posljedice ovisnosti utječu na sve nas,

na pojedince, obitelji i čitavo društvo. Povećan rizik za razvijanje ovisnosti imaju tinejdžeri i mlađi odrasli. Prevalencija korisnika droge kod mladih dvostruko je veća nego u općoj populaciji. U ovom životnom razdoblju javlja se jaka želja za eksperimentiranjem drogom, a samopoštovanje je često nisko. Korisnici droge često su neinformirani o posljedicama ili nedovoljno svjesni zdravstvenih opasnosti.

Dan je proglašen i kao izraz svoje odlučnosti u jačanju djelovanja i suradnje, a u cilju postizanja međunarodnog društva bez droga.

Izražena je zabrinutost zbog tempa pojavljivanja novih psihoaktivnih tvari na području EU-a. Najvažnija poruka

ovogodišnje analize stanja droga u Europi je kako postoji potreba za kontinuiranim pomnim praćenjem problema povezanih s već poznatim drogama i obrascima njihove uporabe, ali se u isto vrijeme trebaju razvijati i odgovori na nove prijetnje i izazove.

Ako govorimo samo „definijski“, što bi sama ovisnost o drogama po sebi bila?

Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji, ovisnost je jedna teška psihička, recidivirajuća bolest, s tim da se stalno malo to nešto i mijenja. Dodaje psihijatrija još neke termine, ali ovisnost je takav problem da osoba može i po 10 godina apstinirati – imali smo takvih situacija kod nas u Centru za liječenje ovisnosti – te ponovno se vratiti ovisnosti.

Okidač nekad bude staro društvo u koje se vrati. Okidač nekad budu problemi s kojima se ne zna nositi, a nekad okidači budu psihološki razlozi koje oni sami imaju.

Jer imam pacijenata koji – prije nego što počnu uzimati bilo kakav narkotik – imaju psihički poremećaj koji nisu prepoznali, bilo članovi obitelji ili stručne osoba. I sada osoba, kako bi „eliminirala“ to stanje koje ne može prihvatiti, počne uzimati narkotike. Isto tako, za vrijeme uzimanja narkotika razvijaju se određeni psihički poremećaji koji se moraju liječiti. Ako ne liječimo taj drugi psihički poremećaj – nebitno je li to poremećaj osobnosti, je li depresija, jesu li to suicidalne misli, je li shizofrenija, je li bipolarni poremećaj – onda ne možemo liječiti ovisnost. Znači, moramo usporediti liječiti i jedno i drugo.

U svijetu se često iznova susrećemo s novim vrstama droga koje imaju sve pogubnije posljedice na konzumente. Prema Vašim informacijama i iskustvu, koje su najzastupljenije droge u BiH?

Ne samo kod nas u Bosni i Hercegovini i na prostorima ex-Yu, nego i u Europi zadnjih nekoliko godina drastično raste konzumacija kokaina i amfetamina. Glede heroinskih ovisnika, najveći priljev kod nas u Centru bio je 1999., a kako pratim, idem na kongrese i pratim sve, tako je bilo i na prostorima ex-Yu, pa i Europe. Sada se broj heroinskih ovisnika smanjuje, a broj korisnika kokaina i amfetamina se povećao. Kokain – sami znamo da je dosta skup – ali nažalost je dostupan. Međutim, problem nam je s amfetaminom koji nije skup i lakše je dostupan. I kokain i amfetamin izazivaju tešku psihičku ovisnost za koju nemamo supstituciju. Mi imamo supstitucije

Kako zapravo počinje ovisnost? Što je okidač?

Mi smo 2015. radili jedno istraživanje – i s njim smo išli na psihijatrijski kongres u Sarajevu – Što je okidač za prvu konzumaciju?, i došli smo do podatka da je to društvo u kome se krećeš. I te godine kad smo radili to istraživanje – je li 2009. ili 2010., ne znam točno – dobna granica je bila 15 godina. Tada je najveći okidač bio, s tim da se ta dobna granica spustila. Profesor Sakoman ova-ko kaže – on je meni alfa i omega, i ja njega uvijek citiram: Ako nisam unutar obitelji zadovoljan, ako mi je disfunkcionalna obitelj, ako osjećam da nisam voljen, ako u školi nemam zdravu sredinu i kada prvi put uzme heroin, heroin će imati takav učinak na njegove receptore da će on ponovno odmah tražiti. Međutim, ako osoba ima funkcionalnu obitelj i osjeća se voljeno i zadovoljno i sretno, ima svoju pozitivnu ekipu u školi i ako slučajno bude s ekipom koja je konzument i ako uzme jednom, neće receptori osjetiti taj lažni ugođaj. Vrlo vjerovatno da će se vratiti u svoje pozitivno društvo i okrilje obitelji.

Imali smo jedan projekt koji smo radili 2017., na čelu s našim ravnateljem **dr. Sinišom Skočibušićem**. Bila su dva tima, u jednom sam bila ja, u drugom **dr. Marina Berberović**. Radili smo prevenciju u cijeloj Hercegovačko-neretvanskoj županiji, s roditeljima 8. i 9. razreda. Educirali smo ih kako se ponašati prema djetetu kad primijete da se nešto događa, na koji način razgovarati, gdje potražiti pomoć. I znate što me iznenadilo? Da su ljudi više dolazili u ruralnim sredinama. U urbanim su znali reći: „Pa ne drokira se moje dijete.“

Roditelj mora postavljati granice. Roditelj ne može biti prijatelj svom djetetu. To je najveća pogreška kad netko kaže: „Ja sam prijatelj svome djetetu.“

za heroinske ovisnike. Svi centri koji se time bave ih imaju – to je *metadon*, to je *suboxone*, to je *buprenorfin*. Međutim, za ove psihičke ovisnosti nemamo supstitucije. Zadnjih nekih godinu dana ekspanzija je i sve češće nam se javljaju u Centar osobe koje imaju problem s ovisnošću o kokainu. Misle si da to mogu držati pod kontrolom. Međutim, raspada se obitelj, i imamo i roditelje koji dolaze po savjete za svoju maloljetnu djecu jer

su konzumenti psihoaktivnih tvari, s tim da mi obavimo inicijalni razgovor s roditeljima, ali ne možemo raditi testiranja urina na psihoaktivne tvari, niti razgovor s maloljetnikom obaviti dok se ne dobije pisani nalaz ili od dječjeg psihijatra ili dječjeg psihologa. Kada dobijemo pisani nalaz, onda stupimo u kontakt s tom osobom ako ona hoće doći na razgovor.

Socijalna ste radnica pri Centru za prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti Mostar. Koju vrstu pomoći pruža Centar te koliko se korisnika uistinu uspije othrvati zlu droge?

Broj korisnika uvijek varira, iz razloga što se netko sam, samoinicijativno isključi. Neki nam ponovno dolaze, netko ide na služenje kazne u kazneno-popravni zavod... Trenutno broj korisnika ide od 115 do 130. Mi im dajemo metadonsku supstituciju – *buprenorfin* i *suboxone*. S tri supstitucije radimo. Imamo pacijente koji svakodnevno dolaze u Centar koji su na dnevnoj terapiji. Međutim, imamo jedan protokol. Kad se uključe na liječenje, mogu svaki tjedan testirati urin na psihoaktivne tvari. Zašto? Dajemo im stimulaciju. I to mora uvijek biti isti dan u tjednu. Primjerice, ako si se srijedom uključio, idemo od srijede. Ako si taj dan negativan, dobit ćeš terapiju za idući dan. Nakon četiri negativna testa, odnosno četiri tjedna, onda nećeš dolaziti svaki dan, nego ćeš dolaziti tri puta tjedno. Nakon osam negativnih testova – dva puta tjedno i nakon 12 negativnih testova – jedanput tjedno ako terapija nije veća od četiri mililitra, jer po zakonu Bosne i Hercegovine ne smije se više od četiri mililitra davati na ruke po danu da se nosi. Također, ako se dogodi destimulacija – ako si pozitivan jer ne možeš mokriti (jer ako ne možeš mokriti, mi to isto računamo pozitivnim), onda idemo destimulacijom, onda se vraćamo unatrag.

Imamo pacijente koji uz našu terapiju apstiniraju već godinama. Rade, uposleni su, funkcioniraju na radnom mjestu. Normalno, mi im izidemo u susret kad treba, ako treba jedan dan pomaknuti zbog poslovnih obveza. I funkcioniraju i na radnom mjestu i u privatnom životu, u obitelji. Ali, imamo pacijenata koji apstiniraju jedno vrijeme, pa se javi recidiv.

Onda, normalno, sjedne se s tom osobom, pa se vidi što je dovelo do recidiva – prestanu piti psihijatrijsku terapiju. Ja „non-stop“ – čak sam dosadna i sebi, a ne njima – pitam: „Pijete li redovito psihijatrijsku terapiju?“ Jer odmah primijetim promjene na njima. Onda i stalno iniciram da moraju piti redovito, da jednostavno ne

smiju bez psihijatra smanjivati terapiju, ne smiju isključivati. Nekad nas poslušaju, nekad ne. Sve zavisi - od pacijenta do pacijenta. Bilo je pacijenata koji su se uključili na liječenje i za godinu dana smo uspjeli isključiti i supstituirati sve. Oni više ne dolaze u centar. Ponekad se jave, po nekome me pozdrave, oni mene zovu teta Milena. Pozdrave me, poruče da su dobro, da funkcioniraju. I ja sam sretna sa svim tim. To je i poticaj u poslu. Ja uvijek kažem da dosta radim i na sebi, dosta čitam. Osnružujem sebe da bih njima mogla pružiti podršku. Moram i sebe osnaživati jer oni osjete radim li to *pro-forme* ili imam osjećaj za njihovu bolest. Njih se ne može slagati. Oni imaju uličnu školu. Ja imam običaj reći njima, ali to je istina, kako i ja učim od njih. Jako puno toga. Tako da osobno uživam u svom poslu. Ja sam sretna. Znam mi reći: „Daj, bona Milena, šta vi radite, pa drogiraju vam se?!“ Ali ako smo jedan život spasili, to je uspjeh. E, ja to tako gledam. Oni mi kažu kako ja njima snagu dajem.

Što predstavlja jedan ovakav Centar u Mostaru i zašto je baš ondje osnovan?

Centar je ovdje osnovan 1999. Vidjeli su veliku ekspanziju heroinskih ovisnika u našem gradu.

I onda su se predstavnici službi koje su relevantne i nadležne za to – zdravstvo, policija, tužiteljstvo... sastali i rekli: „Ljudi, ‘ajmo, nešto raditi. Ovo, ovo ne ide više ovako. Imamo puno kaznenih djela, imamo zaraza hepatitisa C, imamo svega.“ I onda je u suradnji s profesorom (**Slavkom**) **Sakomanom**, znate za njega – i sa svim tim relevantnim čimbenicima u našem gradu osnovan Centar za prevenciju i ambulantno liječenje ovisnosti. Normalno, tad je bilo manje i osoblja. Sad imamo više, sad smo i napredovali i čak je bila i otvorena terapijska zajednica koju smo imali na Rotimlju. Ja sam čak svojedobno išla jednom tjedno i radila grupnu terapiju. To je bio projekt **dr. (Marka) Martinca**, psihijatra, a ja sam samo bila osoba koja je to realizirala. Također, Centar za prevenciju i ambulantno liječenje u Mostaru ne liječi samo pacijente iz Mostara, nego i iz drugih gradova.

Koja je uloga obitelji i prijatelja u borbi protiv droge?

Jako, jako bitna je uloga obitelji. Evo nekidan sam imala mamu koja kaže kako radi „scene“ zato što sin uzima amfetamin, i *travu* i tko zna što sve. Ona scene radi pred njim, plače. „Nemoj sine.“ Ja kažem – to ne smijete raditi. Zašto? Zato što pogriješnu poruku šaljete djetetu da se

ne znate boriti s problemima unutar obitelji. Znači, nikad pred djetetom ne treba plakati. Pred djetetom sjedneš i kažeš: „Ja te volim. Vidim da imaš problem. Ne postoji problem koji se ne može riješiti. Dugotrajan je to proces. Najbitnije je da ti želiš da taj problem riješimo. Uz tebe smo, ‘ajmo ga rješavati.“ Ali ako počnemo scene raditi i plakati, onda nas je dijete „kupilo“ i manipulira nama. Isto tako, nema davanja novca! Rekla sam ovoj gospođi: „Vi pomažete njegovo drogiranje. Vi mu dajete dnevno 20 maraka. Znate li Vi koliko je to? Što će njemu 20 maraka? Znate koliko je sendvič i koliko je kava ili sok.“

Ali to je teško. Mame su dosta slabe i kažu mi da sam u pravu, ali uzalud...

I ja sam majka, imam dvoje odrasle djece, ali i ja sam griješila u svom životu. Naravno. Svi mi griješimo. Zašto? Zato što u jednom trenutku stavljamo ljubav ispred razuma, a u jednom trenutku ne možemo, jer neki drugi čimbenici nas sputavaju. Tako da je u svemu prevencija broj jedan. I gdje god idem na kongrese, samo o prevenciji govorim. Jedna mi je psihologinja iz Srbije rekla da oni rade već prevenciju s trudnicama. Što to znači? Uče ih zdravim stilovima života. Jer sve ono što mi u trudnoći radimo, naša djeca usvoje.

Nerijetko postoje i komune koje, rekli bismo, uspješno vode vjerske, odnosno crkvene ustanove. Što je ključ njihova uspjeha?

Mi imamo pacijente svih vjeroispovijesti i nakon određena vremena vidim jesu li iz vjerničke obitelji. Ako da, onda ih pitam „kakvi su s vjerom“ i „kakvi su s Bogom“. Obično svi oni koji su bili „u vjeri“, odmaknuli su se od Boga i onda ih ja pokušavam polako vratiti na taj put. Imali smo jednu edukaciju koju je vodio psihijatar **prof. (Miro) Jakovljević** iz Zagreba, jedan svećenik psiholog i jedna psihologinja isto iz Zagreba. I dali su nam naputke koliko vjera pomaže u liječenju ovisnosti, zapravo u liječenju duševnih bolesnika, a ovisnost je duševna bolest. S tim da uvijek treba biti oprezan da ne prijeđe u fanatizam. I vjerujte mi da oni kada odu na ispovijed – a teško se odlučuju – i kada ja iniciram, osjećaju takvo zadovoljstvo. Jedino sam jednom imala jednog pacijenta koji mi je došao i rekao: „Jako sam ljut na vas.“ Pitala sam zašto, da bi odgovorio kako mu je svećenik rekao da je davao, da nije čovjek kad je došao da se ispovijedi...

Uvijek kažem roditeljima kada ja osobno spremim nekoga u komunu – nemojte mu govoriti koliko traje program.

Ako mu kažete tri, pet godina, on odmah odbija. Kad s njima razgovaram, ja kažem: „Hajde, dan po dan.“ Zнала sam ih u svojoj auto posjesti i odvesti tamo... Nije lako ispočetka jer oni nisu naučili živjeti po pravilima. Nisu imali granice. Zato su i ušli u svijet ovisnosti. Neke će osobe provesti pet godina u terapijskoj zajednici, nakon pet godina će izići i „nadrogirati“ se isti dan. Zašto? Oni nisu mijenjali svoje socijalne navike. Oni su tu boravili da bi zadovoljili osobe iz obitelji. A s druge strane imamo osobe koje izidu iz terapijske zajednice i nikad više ne uđu u proces konzumacije. Sve je to individualno. Ja njima uvijek kažem: „Nije bitno koliko ćete provesti vremena u terapijskoj zajednici. Bitno je da mijenjate socijalne navike.“ Isto tako je i u Centru kad dođu kod mene, ja kažem: „Okej, ti piješ supstituciju. Supstitucija ti popuni receptore u mozgu, nemaš više želje za lažnim ugođajem, za narkotikom, ali ako ne mijenjaš svoje socijalne navike – nema od liječenja ništa.“ Znači, bit liječenja je mijenjanje socijalnih navika.

Kako pristupiti ovisniku i privoljeti ga na liječenje?

Kad primijetite da se nešto događa, ne raditi scene kao što sam već rekla. Ne ucjenjivati, ne plakati, ne vrijeđati, ne uspoređivati: „Brat je završio fakultet, ima obitelj, ti si uličar, ti si ovo, ti si ono.“ Ne, nego: „Sine, kćeri, ja te volim ništa manje nego tvog brata ili sestru. Ti imaš problem zdravstveni. Tu smo da ti pomognemo. Neće biti lagano. Dugotrajan je proces. Hajdemo otići na jedan informativni razgovor, postoje ustanove, bez ikakvih obveza.“ Ne predlagati odmah kao što roditelji urade pogrešku: „Hajdemo testiranje. Hajde da vidimo što to uzimaš“; „Što radiš od nas?“; „Uništavaš nas, život si nam uništio.“ Znači, na takav način se ne razgovara jer - zašto? Onda ga gubimo, još više guramo u društvo konzumera. Znam da svi roditelji vole svoju djecu. Svaki roditelj voli svoje dijete i nijedan roditelj ne želi da mu dijete bude bolesno. Ali, to dijete mora osjetiti da smo uz njega i kad nam čini loše stvari. Kaže, djetetu je – al' to je istina – najpotrebnija ljubav kad je najmanje zaslužio. Kad roditelj to u svojoj glavi posloži, rezultati su neizvjesni, ali se isplati. To je najteži posao. Tako da, evo, oni se uvijek mogu obratiti Centru. Primili smo novu socijalnu radnicu koja preuzima polako moj posao. Rekla sam kako ću uvijek biti na raspolaganju za bilo kakvu informaciju. Čak bih voljela vremenom raditi prevencije po školama, bez obzira što ja neću biti u radnom odnosu. Ali jako je bitno djecu educirati.